

Anmeldelser

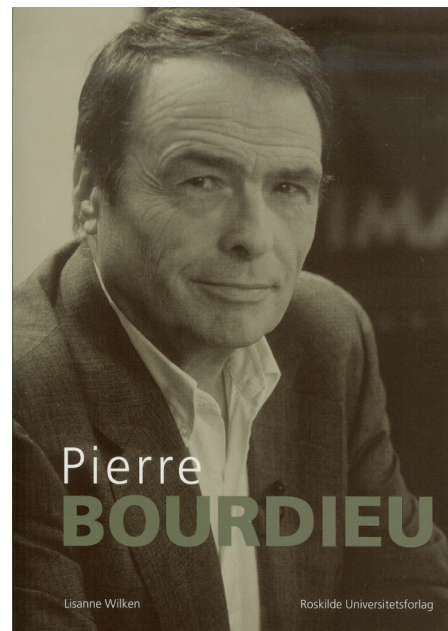
Hexis' nyhedsbrev har tidligere bragt anmeldelser af to nyere danske introduktioner til Bourdieu. Da bøgerne fortsat er aktuelle og umiddelbart måske fremstår som konkurrenter har Praktiske Grunde her valgt at genoptrykke anmeldelserne af de to bøger.

Lisanne Wilken, *Pierre Bourdieu* (Roskilde Universitetsforlag, 2006), 118 sider, 140,- kr.

► Kim Esmark

Mens det internationale bogmarked efterhånden svømmer over med introduktioner til Bourdieu, har det været småt med generelle indføringer på dansk. Staf Callewaerts *Kultur, pædagogik og videnskab – om Pierre Bourdieus habitusbegreb og praktikteori* fra 1992 har længe været alene om at udfylde funktionen, selv om bogen faktisk er en mere fokuseret studie af habitusbegrebet og som lærebog savner et register. Nu er der så inden for den senere tid kommet to egentlige grundbøger, en større én på Reitzels forlag af Annick Prieur og Carsten Sestoft, og en mindre, handy sag fra Roskilde Universitetsforlag af Lisanne Wilken med den enkle titel *Pierre Bourdieu*. Her skal det handle om sidstnævnte.

Wilken er antropolog, lektor og så vidt jeg kan se tilknyttet både Europastudier i Århus og migrationsstudier i Ålborg. Hun har bl.a. skrevet *Enhed i mangfoldighed? - eurovisioner og minoriteter* (2001), bidraget til *Europæisk retskultur – på dansk*, red. Henning Koch & Anne Lise Kjær (2004) og sammen med Anne Knudsen forfattet *Kulturelle verdener: Kultur og kulturkonflikter i Europa* (1996). Nu præsenterer hun så

det hun selv kalder en "Bourdieu for begyndere" (s7). Der er tale om en kortfattet sag på knap 120 sider inkl. register og bibliografi, baseret på et udvalg af Bourdieus væsentligste værker i engelsk oversættelse samt en række engelsksprogede sekundær-fremstillinger.

Wilken er en dygtig formidler, indleder hvert kapitel med at fortælle, hvad det er vi nu skal høre om, skriver enkelt og klart, og foregriber pædagogisk nogle af de steder, hvor Bourdieu ofte bliver misforstået: felter er analytiske redskaber til systematisering af empiri, ikke faktiske opdelinger af virkeligheden (s48); modellen over det sociale rum i *Distinction* er en generaliserbar analytisk model, det er de specifikke etnografiske data fra 1960/70ernes Frankrig derimod ikke (s65); det er ikke Bourdieus projekt at syntetisere objektivismen og subjektivismen, men at tænke dem *i relation* til hinanden (s106); osv. Kernen i Bourdieus tænkning – habitusbegrebet og praksisteoriens brud med strukturalismens regeltænkning – forklares forbilledlig klart (s23f, 41f) og netop de etnologiske erfaringer fra Algeriet fremhæves af antropologen Wilken (meget rigtigt, synes jeg) som selve nøglen til Bourdieus værk (s19).

De mest abstrakte pointer gøres begribelige med levende, konkrete eksempler. De komplekse relationer mellem felter illustreres fx med Grosbøl-sagen (s52ff, det religiøse, politiske og statslige felt), implikationerne af forsøg på at veksle forskellige kapitalformer i bevægelsen fra ét felt til et andet med komikeren Jakob Haugaards mislykkede Christiansborgkarriere (s.49) og det kunstneriske felts eksklusionsmekanismer med debatten om Evaristis gulfiskeblender (s58).

Wilkens fremstilling er grundlæggende loyal mod Bourdieus værk og tanker. Den nidkære Bourdieu-læser vil lede forgæves efter nye, egensindige udlægninger og kun finde meget få steder, der provokerer til diskussion. Man kan dog spørge, om Bourdieus begreb om miskendelse virkelig svarer "nogenlunde til det marxistiske begreb om falsk bevidsthed"? (s72) Og jo, Bourdieu var i sin opfattelse af sprog inspireret af Austins *speech act theory* (s89), men rejste han ikke samtidig en væsentlig kritik af begrænsningerne hos Austin? (se fx *Language and Symbolic Power*, s107ff).

Med det givne format ligger det imidlertid uden for bogens rammer at forfølge sådanne diskussioner. Små 120 sider levner heller ikke plads til at sammenholde Bourdieu med andre sociologer eller debattere med hans kritikere. Det generer Ole Thyssen, der vist heller aldrig har været nogen stor ynder af Bourdieu. I sin anmeldelse af Wilkens bog i Weekendvisen 29/9-2006 udfordrer han derfor bl.a. uddannelsessociologien hos Bourdieu. Når skolen belønner de kulturelt privilegerede elever og ikke bryder hvad Thyssen kalder den "sociale arv", så skyldes det ikke "at skolerne gør deres arbejde dårligt, eller at lærerne er dumme." Tværtimod, iflg. Thyssen, for hvis kapitalerne nu engang er ulige fordelt, "ville det være en dårlig skole, som ikke rustede eleverne til at begå sig i samfundet. Og skal skolerne give afkald på deres faglige indsats, blot fordi nogle børn har været uheldige i deres valg af forældre?"

Nu har Bourdieu imidlertid ikke hævdet, at skolens bidrag til den kulturelle og sociale reproduktion skyldes dysfunktioner eller dårlige lærere. Det er netop her Bourdieu skiller sig ud fra mange andre kritiske positioner, idet han ser skolens ulige selektion og symbolske vold som dens i sociologisk forstand egentlige *mening*. Det er ikke tilfældigt, at han i sine uddannelsesociologiske tekster flere steder eksplicit

sammenligner skolens rolle og funktion i det moderne samfund med kirkens rolle og funktion i middelaldersamfundet. Dertil handler Bourdieus spørgsmål til skolen ikke om, hvordan tingene ud fra en bestemt politisk-moralsk holdning *bør* være, men om hvordan det *er* med skolen. Men hvorvidt dét fremgår tydeligt nok af Wilkens fremstilling, afhænger måske også af hvem der læser?

Vurderet på sine egne præmisser er der med Wilkens *Pierre Bourdieu* under alle omstændigheder tale om en vellykket og anbefalelsesværdig første guide til Bourdieus værk og tænkning.

**Annick Prieur og Carsten Sestoft (red): *Pierre Bourdieu - En introduktion*
Hans Reitzels forlag 2006, ISBN: 8741203690, 264 sider, Kr. 298,00**

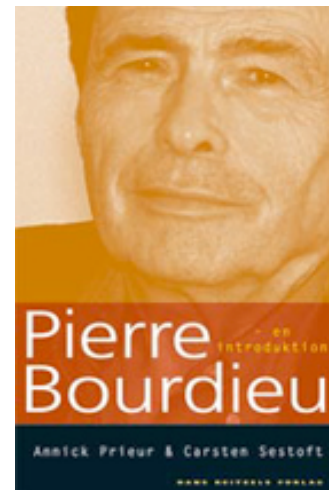
▷ Ulf Brinkkjær

Denne introduktion til det Bourdieuske tankeunivers på dansk er velskrevet og så nem at gå til som indholdet tillader, og den bygger på hele Pierre Bourdieus forfatterskab, det vil sige, man når godt rundt. Bogen falder, som jeg ser det, i 3 dele. *En første del* der udgøres af første kapitel om Bourdieus liv, karriere og samtid. *En anden del*, der rummer noget, man kunne kalde referater eller skitseringer af centrale dele af hans værk, tematisk opdelt i et kapitel om praksisteorien, et om uddannelsessociologien og et om tanker om socialt rum og livsstilenes rum. Hertil kommer en *Tredje del*, der også rummer skitseringer af værket, men i en lidt mere diskuterende stil. Denne del rummer et kapitel om feltbegrebet, et om Bourdieus politiske/socialt engagement og et om videnskabsteori og metode.

Bogen rummer bidrag fra redaktørerne og fra Kim Esmark, der har forfattet kapitel 3 om uddannelsessociologi og Lennart Rosenlund, der sammen med Annick Prieur, har skrevet kapitel 4 om analyserne i *La Distinction*.

Bogen er en vellykket introduktion for folk uden kendskab til Bourdieus sociologi, så vellykket, at det fremover vil være den, jeg vil anbefale studerende at starte med. Samtidig vil jeg mene, at det er et værk, som danske ikke-nybegyndere bør have læst og bør kende til, fordi den griber bredere i Bourdieus produktion end andre bidrag på dansk, som man har været præsenteret for. Det medfører blandt andet, at der er en ganske god og ajourført bibliografi til sidst i bogen.

Som indgang til f.eks. et af Bourdieus hovedværker er bogen derfor velegnet. Man forsynes med et godt overblik over hele Bourdieus værk og nogle biografiske- og karrieremæssige data, samt en god oversigt over pointerne i bl.a. det hovedværk, man står foran. Men en relativt let tilgængelig bog på 260 sider er naturligvis en fattig erstatning for det egentlige værk – det ville således være en ulykke, hvis bogen erstatter

læsning af Bourdieu selv. Det skal derfor understreges, at der er tale om en god introduktion – ikke Bourdieu i Pixi-bog.

Som det fremgår indirekte af kapiteltemaerne, er bogen gennemgående disponeret som en *begrebsintroduktion*, hvilket naturligvis rummer en vis ironi, da Bourdieu selv gjorde meget ud af, at: "Teori uden empirisk forskning er tom, empirisk forskning uden teori er blind" – for at plukke et citat som optræder i bogen (side 212), det vil sige, at diskussion af begreber som sådan ikke er så vældig interessant. Det er som værktøj til at analysere empiri, at begreberne bliver centrale. Det trækker jeg ikke frem for at komme med en billig kritik – det er et stykke af vejen introduktion-genrens betingelser, men det understreger, at det ikke er Bourdieu i Pixi-bog.

Bogen gør generelt meget lidt ud af at drøfte *diskussionen/kritikken* af Bourdieus værker – i den forstand er det i høj grad en introduktion til Bourdieus tænkning på hans egne præmisser, men kun i meget lille grad en indlejring af Bourdieu i samtidens sociologiske positioner. Personligt synes jeg det valg er sympatisk, fordi det har givet mulighed for, at bogen ikke blot er en *summarisk* begrebsintroduktion, men faktisk formår ganske detaljeret at inddrage mange af Bourdieus konkrete empiriske pointer, hvilket er vigtigt for at kunne 'tænke med', men også er væsentligt i at give bogen sit gedigne præg. Omvendt synes jeg ikke fuldt ud, at bogen i sin tekst står ved det valg. Der refereres ind i mellem få, men dog nogle, af de kritikpunkter/spørgsmål, der gennem tiden har været rejst. Men det varierer meget, hvordan det gøres fra afsnit til afsnit. I et par af de afsnit, hvor det skete, sad jeg imidlertid lidt frustreret tilbage og ønskede, at man enten helt havde ladet være at bringe kritikken/diskussionen ind, og dermed havde erkendt, at det måtte man finde andetsteds, eller havde taget diskussionen lidt mere gennemført. Lad mig give nogle få eksempler:

I kapitel 2, der handler om praksisteorien, diskuteres, at selvom sorte i mange år har bekæmpet racisme i USA, er det fortsat de sorte, som er fattige og dominerede. *"...omkring årtusindskiftet var hver tredje sorte mand i aldersgruppen 20-29 år i USA underlagt en eller anden form for strafferetslige kontrol, enten i fængsel eller i tilknytning til betinget dom eller prøveløsladelse"*, men *samtidig* er sorte delvist trendsættende *"...i alt fald i musikkens og sportens verden"*. Denne modsætning mener forfatteren: *"... i nogen grad problematiserer Bourdieus forestillinger om en stærk homologi mellem mentale og objektive strukturer"*(alle side 56). For mig at se er det begrænset, hvad det bidrager blot at nævne, at *det problematiserer*, især fordi det er et spændende og vigtigt punkt, der samtidig er komplekst. Indirekte rejses diskussionen af i hvilken grad homologi kan tænkes som 'spejl' – altså hvor præcist de mentale strukturer skal 'genskrive' de objektive, før tanken om homologi virker retvisende eller griber det som er på spil. Og netop for en bog, der har som ærinde at befordre Bourdieus teoretiske bidrag, som grundlag for det teori-informerede empiriske arbejde vi gennemfører fremover, er det vel en ganske central diskussion?

I kapitel 3 anføres, at Basil Bernsteins og Bourdieus arbejder kan fremstå som beslægtede: *"... men nogle væsentlige forskelle bør fremhæves"*. Her nævnes så tre forskelle. For det første at Bernstein grundlæggende holder sig inden for rammerne af en strukturalistisk sprogteori, for det andet fastslås med henvisning til Harker og May (1993), at habitus er et mere generelt begreb end Bernsteins kodebegreb og for det

tredje refereres Bourdieu selv for, at man hos Bernstein savner, at sprogkoden relateres til dens sociale tilblivelsesbetingelser.

Der er ikke nogen tvivl om, at Bourdieu havde reservationer overfor Bernsteins arbejder jf. note 16 i anden del af Reproduktionen, der formentlig er bl.a. det, teksten henviser til. Der er imidlertid heller ikke nogen tvivl om, at Bernsteins arbejder samtidig blev noteret som interessante, hvilket bl.a. er illustreret af, at det, så vidt jeg har kunnet finde ud af, var Bourdieu og Passeron, der introducerede Bernstein i Frankrig – og det synes jeg ikke rigtigt, bogen giver mulighed for at fornemme. Med det vil jeg sige to ting.

1. Det forekommer mig, at vi med gevinst kunne prøve at genoplive og udfolde Bourdieus reservationer i stedet for blot at gentage den relativt kortfattede konklusion – for det er en spændende diskussion.
2. Jeg synes, det er ærgerligt at trække Harker og May (1993) ind i bogen uden at nævne, at netop den artikel faldt Bernstein så meget for brystet, at han faktisk har begået et svar, hvor han godt nok indleder med at sige, at det er en diskussion med Harker og May (1993) – ikke med Bourdieu, men hvor han faktisk søger at diskutere kode-begrebet i relation til habitus. Det havde, synes jeg, klædt teksten i alt fald at nævne det.

I kapitel 4 om begreberne rum og livsstil informeres vi om, at en figur fra *La Distinction* er en figur, hvor: "*Korrespondanceanalyser af flere datasæt (...) er sammenfattet. Metodisk set er denne sammenfatning problematisk, da figuren derved får en noget uklar status et sted imellem statistisk nøjagtighed og metaforisk omtrentlighed, og den kan måske bedst betegnes som en teoretisk konstruktion med tilføjet empiri*" (side 127). Da den omtalte figur er den figur, alle kender Bourdieu for – nemlig diagrammet over det sociale rum og livsstilenes rum fra *La Distinction*, er det naturligvis roseværdigt at trække det frem. Men man savner nogle mere udfoldede refleksioner vedrørende, hvad det bør få af konsekvenser, for den måde, vi tænker de til figuren knyttede analyser.

Der kan findes få yderligere eksempler, men ovenstående rækker til at illustrere min pointe. At den mere objektiverende behandling af relationerne mellem Bourdieus værk og de faglige omgivelser for mig at se har en lidt uafklaret plads i bogen. Det skal dog ikke fjerne et samlet indtryk af, at Carsten Sesstoft & Annick Prieur: *Pierre Bourdieu – En introduktion* er en nødvendig bog, som folk bør bringe sig i hænde, og som vil være et markant løft for de af mine studerende, som erkender, at det ikke er Bourdieu i Pixi-bog.

Pierre Bourdieu: *Den praktiske sans*. Oversat af Peer F. Bundgaard, forord af Kirsten Hastrup. Hans Reitzels Forlag, 2007. 471 s.

▷ Carsten Sestoft

Så er endnu en af de klassiske Bourdieu-bøger kommet på dansk: *Le sens pratique* fra 1980, kendt af mange som *The Logic of Practice* (1990). Ligesom *Udkast til en praksisteori* (1972, da. 2005) præsenterer den både praksisteorien og (endnu) en ny genemtænkning af Bourdieus etnologiske feltstudier i Algeriet i 1950'erne. Et nærmere studium af forholdet mellem de to bøger, deres teoretiske argumentation og empiriske materiale ville uden tvivl være interessant, men ligger uden for rammerne af denne notits.

I bogens introduktion sammenholdes de to dimensioner – den algeriske empiri og praksisteorien – i en slags tilblivelsesfortælling, der handler om det skift i anskuelse, som Bourdieu selv måtte igennem for at forstå de etnologiske observationer bedre: "Det er ikke let uden svulstighed og bagklogskab at beskrive det lange arbejde med én selv, som lidt efter lidt fører til *omvendingen* af hele det syn på handlingen og den sociale verden, som forudsættes af 'iagttagelsen' af disse helt nye kendsgerninger, helt nye, fordi de var *usynlige* for den tidligere anskuelse: Bryllupsritualet nu ikke længere forstået som en mængde symbolske handlinger, der betyder noget i kraft af deres forskel inden for et system af forskelle (hvilket det også er), men som en social strategi defineret ved sin position inden for et system af strategier, der sigter efter at maksimere den materielle og symbolske profit." (s. 43) Altså den omvendelse, som førte Bourdieu til at bryde med strukturalismen (samtidig med at dennes relationelle tænkning bevares: Et *system* af forskelle erstattes med et *system* af strategier) og formulere praksisteorien inkl. begrebet om strategi. Idet det også må huskes, at Lévi-Strauss og hans strukturalistiske antropologi havde skabt "en ny opfattelse af intellektuel aktivitet" (s. 22), der fremstod som et dialektisk modstykke til Sartres totale intellektuelle, og dermed også havde været en nødvendig betingelse for, at den unge filosof Bourdieu kunne begive sig ud på samfundsvidenskabens terræn.

Uanset om man i sidste ende lader sig overbevise af Bourdieus praksisteori, kan man næppe overdrive vigtigheden af en handlingsteori for forståelsen af mennesket og, ja, dets aktiviteter, dvs. handlinger: Økonomi, historie, kulturel skaben, politik og alt muligt andet bliver forskellige ting i forskellige handlingsteoriers perspektiver. Ikke specielt overraskende, men rigt på følger, der somme tider overasker én.

Oversættelsen er, som altid med Peer F. Bundgaard, fremragende, dvs. præget af et rigt og præcist anvendt ordforråd og en storartet evne til at overføre Bourdieus komplicerede sætningskonstruktioner til et forbilledligt dansk.